

КЛАСИФІКАЦІЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Вітчизняні та зарубіжні публікації останніх років намагаються ретельно висвітлити природу, зміст, чинники та різні аспекти й проблеми формування і використання теоретико-методологічної бази управління трансакційними витратами. На цьому поприщі є певні здобутки, але дуже багато проблемних і суперечливих питань не розв'язано. Одним з них є класифікація трансакційних витрат взагалі, і торговельної галузі, зокрема. У своїх дослідженнях науковці зазвичай включають торгівлю до так званого трансакційного сектору економіки.

Проте переважна більшість науковців, що досліджують стан та перспективи ефективного управління трансакційними витратами, зосереджують свою увагу або на інших сегментах цього сектору (фінансових, юридичних та інших послуг), або на виробничому секторі та його окремих складових. Така „неповага” до торгівлі є, на нашу думку, незрозумілою, адже торговельна галузь, як жодна з інших, які входять до групи трансакційного сектору, посідає центральне місце у ринковому ланцюжку „виробник – посередник – споживач”. Роль і соціально-економічне значення торгівлі у створенні ВВП, підтриманні макроекономічних і регіональних пропорцій, стабільності національної валюти й т.ін. є беззаперечною. І, на нашу думку, трансакційні витрати у суб'єктів торговельного підприємництва є значно більшими, ніж в інших галузях економіки. На користь цього твердження свідчить питома вага вартості придбаних для подальшого перепродажу товарів, яка дорівнює 15...50% отримуваних ними доходів.

Загальноживаним місцем в дослідженнях з проблем трансакційних витрат є визнання труднощів їх виділення та оцінки, а саме: значна питома вага нелегальних операцій, законодавче невизнання категорії „трансакційні витрати”, непридатність сучасного бухгалтерського обліку цілям і завданням управління даним видом витрат, необізнаність переважної більшості фахівців-практиків щодо існування трансакційних витрат тощо.

Зазначене не усуває потреби всебічного вивчення, аналізу, оцінки й урахування трансакційних витрат під час прийняття та корегування різноманітних управлінських рішень в торговельній галузі. Створення єдиної класифікації трансакційних витрат незважаючи на певні здобутки науковців в цьому напрямку досліджень

поки що не увінчались успіхом. На нашу думку, такий стан пояснюється не тільки вищезазначеними причинами та складністю даної економічної категорії, а й принциповою неможливістю створити раз і назавжди створити таку типологію трансакційних витрат, яка б вдовольняла переважну більшість науковців і фахівців-практиків. Адже кожен з дослідників акцентує свої пошуки на найважливіших на його думку властивостях або проявах трансакційних витрат.

Існуючі спроби типізації трансакційних витрат налічують від трьох (загальновідомих або „класичних”) до близько тридцяти різних ознак. Більшість з них тією чи іншою мірою висвітлюють проблеми формування та управління трансакційними витратами, хоча, на нашу думку, й не позбавлені певних вад, схематичності, підміни сутності витрат новою „науковою” назвою.

Серед існуючих класифікацій не зустрічається поділ трансакційних витрат залежно від характеру цілей розвитку господарського суб’єкту, а саме на стратегічні та тактичні, що, на нашу думку, призводить до їх недооцінки в управлінському процесі.

Погоджуючись із необхідністю розгляду та поділу трансакційних витрат за ресурсним підходом, по відношенню до зовнішнього (ринкового) й внутрішнього середовищ і видами діяльності (звичайної та надзвичайної), вважаємо за потрібне наголосити на доцільності їх класифікації за такими ознаками, як: функції підприємства, види діяльності торговельного підприємства.

За першою з вказаних ознак трансакційні витрати можуть бути укрупнено поділені на: виробничі, соціальні, комерційні, податкові тощо.

За видами діяльності, які притаманні торговельним підприємствам трансакційні витрати доцільно розмежовувати не тільки на ті, що виникають в операційній та інвестиційній її видах (як зараз зазвичай відбувається), а за більш розгорнутим їх переліком. Ми пропонуємо виділяти трансакційні витрати закупівельної, маркетингової, торговельно-оперативної, іншої операційної, фінансової, інвестиційної, інноваційної політик. Зрозуміло, що даний поділ не є остаточним, і може бути ще розширеним. Наприклад, у складі трансакційних витрат маркетингової або торговельно-оперативної видів діяльності можна виділити ті, що пов’язані із ціновою політикою.

У будь-якому випадку, ми усвідомлюємо, що запропоновані ознаки класифікації трансакційних витрат в разі їх широкого використання сприятимуть подальшому розвитку економічної теорії для потреб торговельної галузі.